

Posudek na bakalářskou práci S. Hendrychové „Velkomoravské pohřebiště v Rajhradcích. Praha 2011“

Výběrem tématu bakalářské práce jsem byl poněkud překvapen, podle mého názoru je plnohodnotná analýza takového pohřebiště úkol skoro na doktorskou dizertaci, neboť vyžaduje mj. prostudovat stovky článků a monografií (a to i v širším záběru než jen k vlastní tematice velkomoravských pohřebišť). To diplomandka samozřejmě nemohla provést, proto budu přihlížet k jejím možnostem.

Po úvodních kapitolách nastiňuje metodiku výzkumu, kdy čerpá informace z nálezových zpráv, což je chvályhodné, ale podle mého názoru mohla pramennou kritiku terénní dokumentace propracovat hlouběji (u výzkumu z 50. let a s více vedoucími je to skoro nutnost).

V pasáži o demografii si protiřečí, když uvádí, že 59% dětí umíralo ve věku 0-7 let, o pár řádků níže pak píše, že „nejvíce dětí umíralo ve věku 7-14 let“ (s. 12). Když diskutuje rozdíly v úmrtnosti žen a mužů (v jednotlivých věkových kategoriích; s. 13), měla by uvést, do jaké míry mohou být ovlivněny/zkresleny počtem dospělých bez určeného pohlaví/věku. Neškodila by ani kritičnost k antropologickým určením: např. u hr. 57 pochybuji, že je určení (žena) správné, neboť ženy nemívají křesací soupravy; stejně tak v případě hr. 263 s břitvou a hr. 201 se sekerou (tato kostra byla ostatně velmi špatně zachovaná).

U rozboru pohřebního ritu mě zarazilo, že diplomandka nekriticky převzala údaje z tabulky ve Staňově katalogu. Např. u „oválných hrobů“ bych osobně mnohé z nich (např. hr. 156, 295!, 321, 333!) označil za obdélníkové se zaoblenými rohy – je opět otázka definice, k níž měla autorka zaujmout stanovisko, a ne přebírat cizí, zjevně nepřesně ohraničené kategorie.

U rozboru orientace hrobů konstatuje převahu odchylek ke severu, stejně jako na pohřebišti v Modré – to ale není srovnatelný případ, tam se hroby orientují podle kostela. V Rajhradcích bylo zjevně dáno jinými faktory.

U označení některých hrobů za výklenkové bych byl opatrný. Např. hr. 159 byl podle Č. Stani (2006, 153) takto interpretován spíše až „podle vzhledu hrobové jámy na plánu i na fotografii“, ale podle mě je nutné udělat již v průběhu terénního výzkumu. Podle kresby zasahují kameny do stěny hrobové jámy, což nedává smysl, zřejmě jáma nebyla zcela dobrána. Použití kamenů do výklenku je samo o sobě atypické, stejně jako větší délka výklenku než šachty – častěji je tomu naopak. „Výklenkový dvojhrob“ 131a+b by byl v této podobě světový unikát.

Pokud jde o analýzu hrobů s nálezy a bez nálezů, podle mě jsou tyto dvě kategorie do značné míry umělé, jejich přesný rozbor zas až tolik neříká, neboť sociální rozdíl mezi hrobem bez nálezů a s jedním nožikem je de facto mizivý (nehledně na nezachované milodary z organických materiálů apod.).

U rozboru podunajského šperku by diplomandka vedle typového označení měla zmiňovat (aspoň poprvé v dané pasáži) i obvyklý název dané náušnice. V hrobech, kde je více kusů různých typů, by se měla uvádět jejich konkrétní čísla pro jednoznačnou identifikaci. Celá pasáž o náušnicích se omezuje na nejzákladnější úroveň analýzy, tzn. pouze typové zařazení, naopak o chronologii typů, jejich rozšíření atd. není ani zmínka.

U zbraní bych nepoužíval označení „typ 15-6, 15-7, 15-8 dle Dostála“, neboť Dostál (ani žádný jiný badatel) takto sekery nenazýval, používal římské číslice; stejně tak u šipek. Také ostruhy mají zavedená a všeobecně srozumitelná označení typů (viz např. typologie D. Bialekové ve SIA 1977)! „Kování s průvlečkou“ z hr. 54 a 71 má svůj ustálený název: průvlečka s prodlouženým krčkem. Diplomandka má tedy ještě rezervy ve znalectví hmotné kultury.

K úvahám o event. dřevěném kostele na volné ploše bez hrobů podotýkám, že hroby by se musely více „tlačit“ k jeho stěnám. Předpoklad o dřevěném kostele v Brandýsku vyvrátil L. Šmejda (AR 53, 2001, 499-514).

Ohledně chronologické vypovídací schopnosti předmětů zaujímá diplomandka celkem realistický postoj. Byl bych opatrný v chronologických závěrech na základě rombické šipky z hr. 155, neboť rozhodně nejde o variantu typickou jen a pouze pro staré Maďary.

Kap. 3 o sociálních poměrech je vcelku zdařilá, ale ani zde se nelze obejít bez určitého metodického rámce. Diplomandka píše, že „z 239 hrobů na lokalitě se asi 15 vyznačuje bohatší výbavou“, ale neuvádí, jaká kritéria použila pro vyčlenění těchto hrobů, místo toho následuje obsáhlý popis výbav všech těchto hrobů, vč. zmínky o předmětech nebo jevech pohřebního ritu, které s bohatostí nijak nesouvisejí. Tyto údaje blíže neanalyzuje ani neinterpretuje.

Pokud jde o srovnání Rajhrad s dvacítkou velkomoravských pohřebišť: napřed je uveden závěr a až potom argumenty, což nelze. Samotný závěr je dost zkratkovitý: „jedná o lokalitu, na níž pohřbívali příslušníci elity“. Přitom „elita“ je dost obecný pojem, nějaké výše postavené jedince identifikujeme takřka na každém

pohřebišti. Diplomandka jistě nebude chtít tvrdit, že v Rajhradcích nebyli žádní příslušníci středních a nižších vrstev, na to je tam hrobů příliš mnoho.

Dále píše: „Nekropole se zcela jistě nacházela poblíž lokality s centrální funkcí, v žádném případě nenesou znaky venkovského pohřebiště“: tyto znaky ale dosud nebyly rozumně definovány, jde spíše o tradiční pojem, používaný k označení kdejakého pohřebiště. Je ale přínosné, že se snaží nějaká kritéria sledovat a porovnávat pohřebiště mezi sebou.

Existenci vm. hradiště v Rajhradě považuje správně za nepotvrzenou (k tomu Zapletalová, D. 2002: Několik poznámek k velkomoravskému Rajhradu. Brno v minulosti a dnes 16, 13-31).

Práce je psána čistým a srozumitelným jazykem, vyskytuje se minimum překlepů a chyb. Při citování jednotlivých údajů z publikací je nutno citovat konkrétní stranu, ne publikaci jako celek (s. 7 aj.). V seznamu literatury se musí u článků udávat strany od do (Brather 2008, Staňa 1997 atd.). Grafická příloha je na dobré úrovni, závažné ovšem je, že v textu na ni chybějí odkazy.

S. Hendrychová bezpochyby odvedla kus poctivé práce: prokázala základní orientaci v problematice velkomoravských pohřebišť, vytvořila a vyhodnotila databázi a GIS. Je vidět, že jí nechybí koncepční uvažování, shromážděné údaje dokáže analyzovat, přehledně uspořádat a dávat do souvislostí. Ne zcela kritický přístup diplomandky vůči archeologickým datům ze staršího výzkumu je pochopitelný vzhledem k jejím zatím limitovaným zkušenostem. Většina z výše uvedených výhrad a poznámek je pak dána tím, že téma práce je tak rozsáhlé a složité, že ho diplomandka při nejlepší vůli nemohla celé obsáhnout. Navrhují hodnocení „velmi dobře (B)“.

Mgr. Šimon Ungerman, Ph.D.

V Brně 8. 9. 2011